

Focus op standaarden in examinering

Deelproject 1: Analyse kwaliteit examinering

Literatuuronderzoek

Tilburg, september 2012

Hans Mariën

Kirsten de Ries

Paula Willemse

IVA beleidsonderzoek en advies

Inhoud

1	Inleiding	3
1.1	Uitvoering	3
1.2	Leeswijzer	4
2	Procesarchitectuur examinering	4
3	Procesgebied 1: 'Kaders'	6
3.1	Beschrijving	6
3.2	Kwaliteitsindicatoren	6
3.2.1	WEB	6
3.2.2	Kwalificatiedossier	6
3.2.3	Sectoraal examenprofiel	7
3.2.4	Examenreglement	7
3.2.5	Examensie (met examenmodel) en handboek examinering	8
3.3	Succesfactoren	8
4	Procesgebied 2 en 3: 'Leren en construeren' en 'Vaststellen'	10
4.1	Beschrijving	11
4.2	Kwaliteitsindicatoren	13
4.3	4.3 Succesfactoren	14
5	Procesgebied 4 en 5 'Examineren' en 'Diplomeren'	15
5.1	Beschrijving	15
5.2	Kwaliteitsindicatoren	16
5.3	Succesfactoren	16
6	Procesgebied 6: 'Kwaliteitsborging'	18
6.1	Beschrijving	18
6.2	Kwaliteitsindicatoren	19
6.3	Succesfactoren	19
7	Samenvatting en framework: synchroniseren	22
8	Bijlage 1	24

© IVA: Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of worden openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het IVA.

Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning bij artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

1 Inleiding

Het project "Focus op standaarden in examinering" beoogt serviceproducten op te leveren waarmee mbo instellingen (roc's, aoc's en vakinstellingen) gericht(er) aan verbeteringen van hun examenkwaliteit kunnen werken. "De basiskwaliteit op alle examenstandaarden moet op orde zijn".

Het project "Focus op standaarden in examinering" omvat verschillende deelprojecten. Dit rapport maakt onderdeel uit van deelproject 1 "Analyse kwaliteit van examinering".

Dit deelproject bestaat uit drie onderdelen:

- 1) Analyse bestanden inspectie. Op basis van de bestanden van de inspectie is een analyse gemaakt. Het doel van deze analyse is inzicht te verkrijgen in opleidingen met goede en slechte kwaliteit en inzicht in de standaarden waarop slecht of goed wordt gescoord wordt
- 2) Literatuuronderzoek. Het literatuuronderzoek geeft inzicht in (cruciale) factoren voor een goede examenkwaliteit. Deze factoren zijn opgenomen in een framework dat is gevalideerd door relevante actoren de kijkrichting bepaalt voor onderdeel 3 de dieptestudie.
- 3) Dieptestudie. In zes instellingen worden betrokkenen (unitdirecteuren, examencommissieleden, opleidingscoördinatoren) bevraagd op succes- en faalfactoren.

De drie onderdelen gezamenlijk leveren input voor een beschrijving van kritische succesfactoren voor goede examenkwaliteit.

In dit rapport wordt verslag gedaan van onderdeel 2: het literatuuronderzoek.

1.1 Uitvoering

Het literatuuronderzoek is uitgevoerd aan de hand van beleidsdocumenten en wetenschappelijke literatuur. Er is in kaart gebracht wat mogelijke (cruciale) factoren zijn voor een goede examenkwaliteit. Daarbij is aandacht geweest voor verschillende aspecten van examinering zoals de inrichting van processen, de ondersteuning vanuit het management, de inkoop van examenproducten, de mate van scholing van examenfunctionarissen, toetstechnische ondersteuning, de transparantie van taken en verantwoordelijkheden, de inhoud van kwalificatiedossiers, de aanwezigheid van een handboek en de aanwezigheid en het functioneren van vaststellingscommissies. Op basis van de uitkomsten van dit literatuuronderzoek is een overzicht ontwikkeld, waarmee alle gepercipieerde succesfactoren uit de literatuur in kaart zijn gebracht, per onderdeel van het examineringproces. Met andere woorden het zijn nadrukkelijk geen harde bewezen succesfactoren maar meer veronderstelde succesfactoren. Het overzicht is te vinden in hoofdstuk 7 van voorliggende rapportage.

Actuele beleidsdocumenten en onderzoeksliteratuur zijn gescreend op cruciale factoren voor een goede examenkwaliteit. In dit rapport zijn zowel succesfactoren op het niveau van (landelijk) beleid, als richtlijnen op het niveau van onderwijsinstellingen geformuleerd. De beschrijving van de procesarchitectuur examinering is hierbij vertrekpunt geweest.

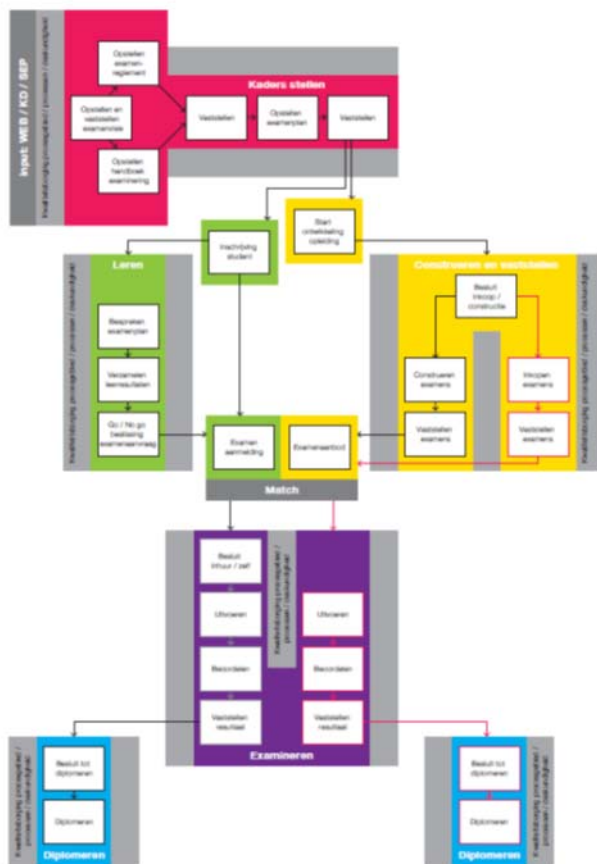
1.2 Leeswijzer

Het proces van examinering bevat verschillende onderdelen, die in dit rapport afzonderlijk aan de orde komen. Het eerstvolgende hoofdstuk schetst de procesarchitectuur examinering met de onderscheiden procesgebieden, waarna per hoofdstuk de succesfactoren per procesgebied aan de orde komen. In hoofdstuk 3 is aandacht voor de (wettelijke) kaders, in hoofdstuk 4 komen de procesgebieden 'leren' en 'construeren' en 'vaststellen' aan de orde, in hoofdstuk 5 is aandacht voor 'examineren' en 'diplomen' en hoofdstuk 6 gaat in op 'kwaliteitsborging'. Elk hoofdstuk start met een beknopte beschrijving van het procesgebied, gevolgd door gevonden kwaliteitsindicatoren met betrekking tot examinering, en een overzicht van gepercipieerde succesfactoren. Deze succesfactoren zijn steeds in een tabel geordend naar landelijke en regionale succesfactoren en onderscheiden naar proces en inhoud. Hoofdstuk 7 bevat het overzicht waarin alle succesfactoren per procesgebied zijn samengevat. In bijlage 1 is een opsomming te vinden van geraadpleegde literatuur.

2 Procesarchitectuur examinering

De procesarchitectuur examinering maakt onderdeel uit van het landelijk project Examenprofielen en is ontwikkeld met roc's, aoc's, vakinstellingen, kenniscentra, de MBO Raad, de AOC Raad, Colo (nu: SBB) en vertegenwoordigers van NRTO en VNO-NCW/MKB-Nederland. Doel van de architectuur is het verhogen van de kwaliteit van examinering in het beroepsonderwijs in Nederland. Het framework dat op basis van het literatuuronderzoek is ontwikkeld, is ingedeeld volgens dezelfde procesgebieden als de procesarchitectuur, die bestaat uit:

- Kaders (rood);
- Leren (groen) & construeren en vaststellen (geel);
- Examineren (paars) & diplomeren (blauw);
- Kwaliteitszorg over alle processen heen (grijs).

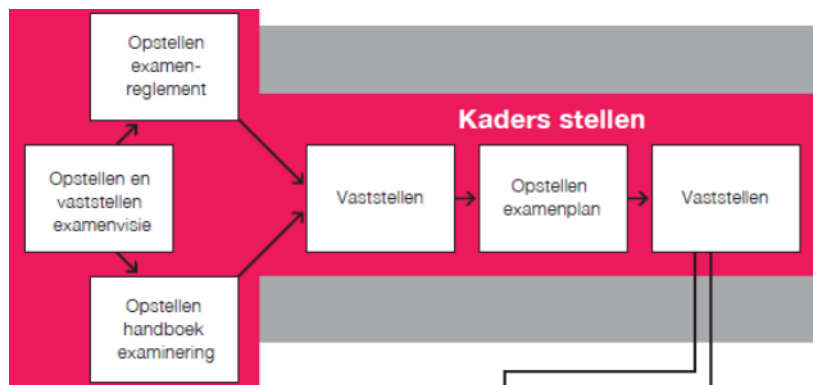
Figuur 2.1 Procesarchitectuur examinering

In de beschrijving van de succesfactoren bij de verschillende procesgebieden van de procesarchitectuur, zijn de kwaliteitsstandaarden van de inspectie (Inspectie, 2011b) opgenomen. Deze zijn:

- Standaard 1: Het exameninstrument sluit aan op de uitstromeisen en voldoet aan de toetstechnische eisen.
- Standaard 2: De examenprocessen van afname en beoordeling zijn deugdelijk.
- Standaard 3: De diplomering is deugdelijk en geborgd.

Deze standaarden zijn gekoppeld aan de procesgebieden van de procesarchitectuur examinering, waarbij standaard 1 is gekoppeld aan het procesgebied 'construeren en vaststellen' en de standaarden 2 en 3 aan 'examineren' en 'diplomeren'.

3 Procesgebied 1: 'Kaders'

3.1 Beschrijving

Zowel door de overheid opgestelde (wettelijke) kaders, als op sectorniveau opgestelde standaarden, geven richting aan de vormgeving van het examineringproces op instellings- en opleidingsniveau.

Tot de eerste categorie behoren de (herziene) WEB, het Examen- en kwalificatiebesluit van 30 mei 2012, het kwalificatiedossier, de regeling diplomamodel mbo en de kwaliteitsstandaarden van de inspectie. Tot de tweede categorie behoren de sectorale examenprofielen en de procesarchitectuur examinering. De in paragraaf 3.2 beschreven punten komen uit de beschrijving procesarchitectuur examinering (2012). Doel van deze kaders is de kwaliteit van examens in het mbo te verhogen (zie ook de brieven van minister van Bijsterveld, 2011; Inspectie van het Onderwijs, 2011).

3.2 Kwaliteitsindicatoren

De kaders die relevant zijn voor de vormgeving van examinering binnen opleidingen zijn van landelijk naar instellingsspecifiek: de WEB, het kwalificatiedossier (KD), het sectorale examenprofiel, de examenvisie, het handboek examinering en het examenreglement. In deze paragraaf worden deze onderdelen afzonderlijk beschreven, inclusief de kwaliteitseisen die hieraan zijn gesteld en de knelpunten die zich hierbij voor kunnen doen.

3.2.1 WEB

Het landelijk wettelijk kader voor de vormgeving van examinering wordt gevormd door de WEB. Na invoering van de WEB in 1996 zijn de onderwijsinstellingen (roc's, aoc's en vakscholen) zelf verantwoordelijk voor de uitvoering en kwaliteit van de examens. Het toezicht op de kwaliteit is de taak van de Inspectie van het Onderwijs. Zij hanteert daarvoor drie kwaliteitsstandaarden met bijbehorende indicatoren die in het vorige hoofdstuk al aan de orde zijn gekomen.

3.2.2 Kwalificatiedossier

Per cluster van opleidingen is er na invoering van het competentiegerichte onderwijs, in samenwerking met het bedrijfsleven en kenniscentra, een vernieuwd kwalificatiedossier

ontwikkeld. Hierin staat omschreven aan welke eisen een beginnend beroepsbeoefenaar moet voldoen. Het kwalificatiedossier is vormgegeven op basis van kerntaken en werkprocessen (Actieplan, 2011; Stichting SBB, 2012). Omdat het kwalificatiedossier is gebaseerd op kerntaken en werkprocessen, vindt ook de examinering plaats op het niveau van kerntaken en werkprocessen

Een kwalificatiedossier bestaat uit vier samenhangende delen. Het ministerie stelt dat de onderwijsinstellingen voor wat betreft deel C van het kwalificatiedossier de ruimte krijgen om (beargumenteerd) af te wijken van de daarin beschreven 'prestatie-indicatoren', die de inhoudelijke en methodische uitwerking zijn van de kerntaken uit deel B, waardoor de aard van dit deel van het kwalificatiedossier, in tegenstelling tot de andere delen, adviserend is van aard. Dat komt overeen met de oorspronkelijke bedoeling van dat deel van de kwalificatiedossiers (Colo, 2010).

3.2.3 Sectoraal examenprofiel

In een examenprofiel zijn de afspraken tussen onderwijs, kenniscentra en bedrijfsleven over (de standaardisering van) examinering vastgelegd. In het landelijk format examenprofiel staan de thema's die sectoraal en regionaal moeten worden uitgewerkt. Landelijke werkgroepen waarin onderwijs, kenniscentra en het bedrijfsleven zijn vertegenwoordigd, hebben de afspraken van het landelijk format uitgewerkt per sector, zodat deze afspraken gelden voor meerdere kwalificatiedossiers.

Zowel in documenten van de MBO Raad, als op de website van examenprofiel, staat het advies om onderwijsinstellingen in samenwerking met het regionale bedrijfsleven zelf examenprofielen op te laten stellen. Daarbij wordt door betrokkenheid van het regionale bedrijfsleven, het vertrouwen dat zij hebben in het examen vergroot. In het toezichtkader van de Inspectie (2011a) en het Actieplan (2011) staat dat de ontwikkeling van examenprofielen als doel heeft de kwaliteit van de examinering aan de voorkant te waarborgen. Letterlijk staat op de website van examenprofiel: "De afspraken die sectoraal gemaakt zijn moeten in de regio onder de verantwoordelijkheid van de onderwijsinstelling verder uitgewerkt worden. De vorm van de regionale samenwerking tussen de onderwijsinstelling en haar werkveld kan per regio verschillen. Elke onderwijsinstelling maakt samenwerkingsafspraken in de regio, daarbij de afspraken volgend zoals in de sectorale examenprofielen beschreven. Op basis van ervaringen in de regio zullen de sectorale examenprofielen in de komende jaren worden bijgesteld."

3.2.4 Examenreglement

Instellingen leggen in (een) examenregeling(en) vast hoe zij een opleiding examineren. Tevens moeten de beoordeling en normering voor studenten helder zijn voor studenten. De verantwoordelijkheid van de examencommissies is vastgelegd binnen standaard 3 en ook in de WEB (artikelen 7.4.5 en 7.4.8). In het advies keurmerk (2011) staat omschreven dat het functioneren van de examencommissie van cruciaal belang is voor

de kwaliteit van examinering, maar dat zij vaak onvoldoende zijn toegerust en gepositioneerd.

3.2.5 Examenvisie (met examenmodel) en handboek examinering

Elke onderwijsinstelling heeft waarschijnlijk een examenvisie ontwikkeld. Zoals omschreven in het actieplan Focus op Vakmanschap (2011) is dit ten gunste van de kwaliteit van examinering en is het noodzakelijk dat de mensen die hierbij betrokken zijn, voldoende deskundig zijn. De onderwijsinstelling werkt de landelijke en sectorale afspraken nader uit in bijvoorbeeld een handboek examinering of in de examenregeling. Een handboek examinering omvat een beschrijving van de procedures rondom examinering met vaak een onderverdeling naar sectoren.

3.3 Succesfactoren

Het is van belang dat onderwijsinstellingen wat betreft de vormgeving van examinering de landelijk gestelde kaders en de sectorale standaarden vertalen naar instellingsspecifieke standaarden. Het blijkt in de praktijk op verschillende niveaus een worsteling te zijn tussen het landelijke beleid en de decentrale uitvoering. Het is van belang de ruimte die wordt geboden in het beleid, op een goede manier te benutten om zo voldoende recht te doen aan de variëteit aan opleidingen en examens op de onderwijsinstellingen in het mbo. Tevens is betrokkenheid en sturing van het management hierbij van belang (Advies Keurmerk, 2011).

In het Actieplan (2011) en de startrapportage MBO15 (2012) staat ten aanzien van de wettelijke kaders het advies om voldoende ruimte te bieden aan onderwijsinstellingen om de uitvoering van examinering vorm te geven. De kwalificatiedossiers articuleren het 'wat' en vormen daarmee de grondstof waarmee scholen de examinering vorm geven. Tevens zijn de kwaliteit van de examens zelf, de deskundigheid van betrokkenen en het vertrouwen vanuit het bedrijfsleven hierbij van belang. Bovendien is de verantwoordelijkheid van het aanleveren van bewijs dat men voldoet aan de kwaliteitseisen de verantwoordelijkheid van de onderwijsinstelling.

Aanvullend hierop zijn de analyses uit het Actieplan mbo 'Focus op Vakmanschap 2011-2015', het advies van het College van Examens (2012) en het advies van de Commissie Hermans/Van Zijl (2010) waarin staat omschreven dat het kabinet de randvoorwaarden dient te scheppen voor het verhogen van de kwaliteit van diploma's. Dit doet zij door de complexiteit van het bve-stelsel te verminderen en de uitvoerbaarheid te vergroten, zonder onrecht te doen aan de verschillen tussen examinering die zijn ontstaan vanuit verschillende tradities (Advies Keurmerk, 2011; startrapport MBO15, 2012).

De minister benoemt in haar reactie op de brief van de Onderwijsraad van 18 maart 2011 dat zij invulling gaat geven aan een minder complex bve-stelsel, door de doorvoering van een nieuwe kwalificatiestructuur, waarin op een eenduidige, gestandaardiseerde wijze de kwalificatie-eisen zijn beschreven in kwalificatiedossiers, om transparantie en vergelijkbaarheid te vergroten. Dit is in lijn met het advies van Stichting

SBB (2012) om een doelmatig onderwijsaanbod te creëren door clustering van kwalificaties met een ondoelmatig studentenaantal.

Juist omdat in het verleden examens in het mbo het predicaat 'zwak' tot 'zeer zwak' hebben gekregen, wordt er in het overheidsbeleid ingezet op een vereenvoudiging van de kwalificatiestructuur, het opnemen van de exameneisen in het kwalificatie-dossier, een landelijk keurmerk voor in te kopen examens, gebruik van examenprofielen en centrale sturing van examinering (centrale examens voor Nederlands en rekenen). Hiermee wordt tevens meer samenhang gecreëerd tussen de verschillende, veelal nieuwe vormen van diplomering. Verder draagt de professionalisering van betrokkenen bij aan het verhogen van de kwaliteit van examens en het functioneren van de examencommissie, die verantwoordelijk is voor de organisatie en afname van de examens, is cruciaal (Bontius en Dams, 2011).

Samenvattend zijn de gepercipieerde succesfactoren ten aanzien van examinering als het gaat om de wettelijke kaders en de vertaling hiervan naar instellingsspecifiek beleid:

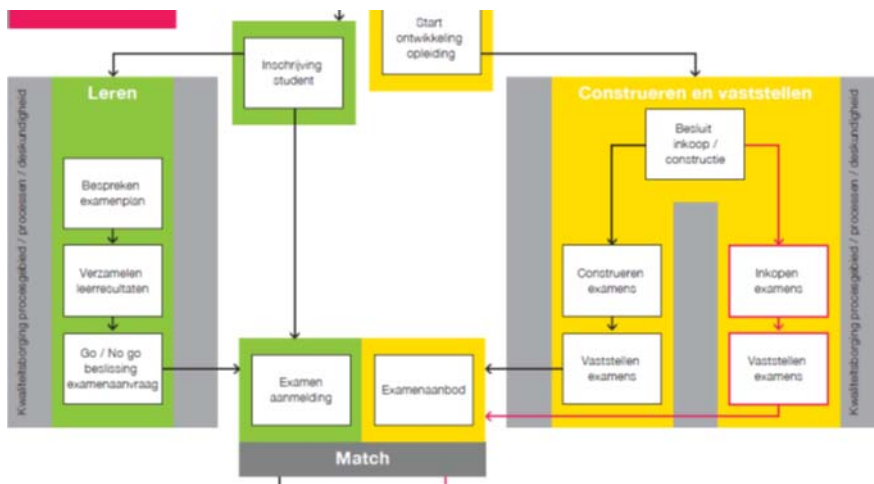
- Vermindering van de complexiteit van het bve-stelsel en de inrichting van een nieuwe kwalificatiestructuur, waarin op eenduidige, gestandaardiseerde wijze de kwalificatie-eisen zijn beschreven in kwalificatiedossiers;
- Heldere landelijke kaders;
- Bekendheid met deze kaders;
- Voldoende ruimte voor decentrale invulling van de landelijk gestelde kaders;
- Onderwijsinstellingen werken in samenwerking met het regionale bedrijfsleven examenprofielen uit;
- Vertaling van landelijke kaders en sectorale afspraken naar decentrale organisatie van examinering;
- Professionaliteit betrokkenen;
- Betrokkenheid, eigenaarschap en sturing vanuit het management;
- Het functioneren van de examencommissie is cruciaal voor het garanderen van de kwaliteit van examens;
- Eigen verantwoordelijkheid bij onderwijsinstellingen om bewijs aan te leveren van de kwaliteit van examens.

De kwaliteit van examinering is gebaat bij een adequate decentrale vormgeving van beoordeling, binnen een landelijk kader van kwaliteitseisen, met voldoende ruimte voor onderwijsinstellingen om de uitvoering van examinering vorm te geven en de verantwoordelijkheid om zelf aan te tonen dat de examinering voldoet aan de landelijk gestelde kwaliteitseisen.

Tabel 3.1 Gepercipieerde succesfactoren procesgebied 'Kaders'.

	Proces	Inhoud
Landelijk	Voldoende ruimte bieden aan onderwijsinstellingen om de uitvoering van examinering te geven.	Eén heldere en samenhangende kwalificatiestructuur op basis van vormkwalificatiedossiers. Heldere landelijke kaders.
Regionaal	Onderwijsinstellingen werken in samenwerking met het regionale bedrijfsleven examenprofielen uit. Het functioneren van de examencommissie. Betrokkenheid, eigenaarschap en examenproces. sturing van management. Eigen verantwoordelijkheid om bewijs aan te leveren over de kwaliteit van examens.	Bekendheid met de landelijke kaders. Professionaliteit betrokkenen. Goede vertaling van landelijke kaders en sectorale afspraken naar decentrale invulling van het

4 Procesgebied 2 en 3: 'Leren en construeren' en 'Vaststellen'

4.1 Beschrijving

Binnen het procesgebied 'Leren' is het van belang dat de student wordt voorbereid op het examen. Daarom wordt het examenplan met de student besproken en worden leerresultaten van de student verzameld, die relevant zijn voor het te volgen examen. Deze toetsresultaten zijn geen onderdeel van de formele examinering, maar zijn randvoorwaardelijk voor deelname aan het examen, omdat hiermee kan worden aangetoond dat de student voldoende is voorbereid op het examen. Er bestaat idealiter grote samenhang tussen de formatieve, ontwikkelingsgerichte toetsing en summatieve, kwalificerende examinering (Procesarchitectuur Examinering, 2012). Een wettelijke toetstechnische eis is dat ontwikkelingsgerichte toetsen onderscheiden worden van examinering (zie standaard 1 toezichtkader 2012)

Wat betreft examinering is het procesgebied 'Construeren en vaststellen' van kwalificerende examens van belang. Dit procesgebied krijgt voornamelijk vorm buiten het gezichtsveld van de student. Onderdeel van dit gebied is de keuze om zelf exameninstrumenten te ontwikkelen of deze in te kopen. Dit procesgebied heeft betrekking op het instrument zelf, de matrijs, correctie- of beoordelingsvoorschriften, beoordelingsprotocol en de handleidingen. Het conceptexamen (ongeacht inkoop of constructie) wordt beoordeeld door de vaststellingscommissie op toetstechnische eisen, overige inspectie eisen en opleidings- of branchespecifieke kwaliteitseisen.

Het ministerie van OCW benoemt in het Actieplan 'Focus op Vakmanschap 2011-2012' maatregelen om de kwaliteit van de mbo-examens te verhogen. Eén van deze maatregelen is een landelijk kwaliteitskeurmerk voor de examenproducten van het mbo. In het advies Keurmerk (Van der Kooy, Voncken en Willemse, 2011) en de brief van het College voor Examens (2011) staat omschreven dat een kwaliteitskeurmerk kan bijdragen aan de kwaliteit van examens, maar dat een keurmerk, puur gericht op de examenproducten, niet voldoende is om de kwaliteit van examinering te waarborgen. Dit moet in samenhang gebeuren met standaardisatie van examenprocessen. Daarnaast wordt wel het advies gegeven een verplicht keurmerk in te voeren voor in te kopen examenproducten, zodat de kwaliteit van de beschikbare in te kopen producten gewaarborgd is. In het advies van het College voor Examens (2011) staat bovendien dat een apart keurmerk voor alle exameninstrumenten, vanwege de hoeveelheid instrumenten, financieel en administratief niet haalbaar is, maar dat een keurmerk voor in te kopen producten wel wenselijk is. Instellingen die er voor kiezen een examenproduct in te kopen, zijn dan zeker van het feit dat het ingekochte product van voldoende kwaliteit is. In het toezichtkader van de Inspectie (2011a) staat dat de ontwikkeling van het eigen keurmerk van leveranciers is bedoeld om de kwaliteit van de examinering aan de voorkant te waarborgen.

Uitgangspunt van het project "Focus op standaarden in examinering" is dat standaardiseren kan helpen om de transparantie en kwaliteit van de examens en examenprocessen te verbeteren en daarmee het vertrouwen in de mbo-examens te

vergroten. Standaardiseren wordt daarbij breed opgevat: het gaat niet alleen om inkopen van examens, maar ook om een standaard voor de examenprocessen (procesarchitectuur), standaarden voor de profielen van examenfunctionarissen en de examenprofielen zelf. Als er op deze terreinen niet te grote verschillen zijn tussen de instellingen, is het voor bedrijven ook beter mogelijk om op kwalitatief goede wijze hun taken in het kader van de examinering te verrichten.

De volgende aspecten behoeven aandacht bij de afweging van standaardisering van examens: doelmatigheid, kwaliteit, transparantie, betrouwbaarheid en betrokkenheid van het bedrijfsleven(zie Examineren en beoordelen van beroepscompetenties in het mbo, MBO 2010). In haar brief van 18 maart 2011 schrijft de minister dat onderwijsinstellingen meer worden gestimuleerd examentoetsen in te kopen bij landelijke examenbanken, om tot eenduidigere en onafhankelijke examinering te komen. Tevens voert de Inspectie onderzoek uit bij de examenleveranciers, om de kwaliteit van hun examenprocessen en ingezette exameninstrumenten te beoordelen en geeft de resultaten hiervan weer op haar website, zodat onderwijsinstellingen deze informatie kunnen gebruiken bij hun beslissing om al dan niet instrumenten in te kopen (Inspectie van het Onderwijs, 2011a). Daarbij gaat het zowel om beoordeling van instrumenten rechtstreeks bij de leverancier en beoordeling van instrumenten via onderwijsinstellingen waar deze instrumenten worden gebruikt (Inspectie van het Onderwijs, 2011d). De nieuwe standaarden 1 en 2 uit het Toezichtkader bve 2012 van de Inspectie vormen de basis voor de beoordeling.

In het advies keurmerk (2011) staat dat uit een analyse van examenproducten in 2009 blijkt dat de kwaliteit van ingekochte examens een fractie beter zijn dan zelfgemaakte examenproducten.

Een knelpunt met betrekking tot de examencyclus, is de administratieve last en bureaucratiesering. In de brief van de minister van 6 juli 2012 staat dat uit onderzoek blijkt dat een teveel aan bureaucratie vooral in het mbo als een probleem wordt ervaren, door de informatie- en verantwoordingsplicht. Dit gevoel wordt juist in het mbo versterkt omdat nu de verantwoordelijkheid voor het aanleveren van bewijs voor de kwaliteit van examens bij de onderwijsinstelling is gelegd, die jaarlijks op basis van een eigen risicoanalyse/-evaluatie moet verantwoorden over de interne en externe kwaliteitseisen (CvE, 2012).

De verantwoordelijkheid voor de uitvoering en borging van examens in het mbo ligt bij de onderwijsinstelling (roc, aoc of vakinstelling), ongeacht of de examens zelf worden ontwikkeld of zijn ingekocht en de examens door medewerkers van de onderwijsinstelling worden afgenomen, of door externen.

4.2 Kwaliteitsindicatoren

De standaard uit 2012 die gericht is op de kwaliteit van het instrumentarium is standaard 1. "Het exameninstrumentarium sluit aan op de uitstroomeisen en voldoet aan de toetstechnische eisen". De volgende indicatoren worden hierbij onderscheiden: onderscheid tussen ontwikkelingsgerichte toetsen en examinering, dekking van het kwalificatiedossier, cesuur, beoordelingswijze en transparantie.

De Inspectie van het Onderwijs (2012a; p.4) heeft ten aanzien van de ontwikkeling en constructie van exameninstrumenten een normenbundel ontwikkeld, met als doel:

- Het hanteren van een eenduidig begrippenkader;
- Het bevorderen van het eenduidig hanteren van criteria bij het beoordelen van beroepsgerichte en eindtermengerichte examens;
- Het eenduidig hanteren van de criteria bij verschillende examenvormen;
- Het geven van handvatten over de handswijze bij de beoordeling van het aangeleverde materiaal.

En als afgeleide hiervan:

- Het geven van handreikingen voor instellingen bij het ontwikkelen en construeren van exameninstrumenten.

De Inspectie benadrukt hiermee het belang van een eenduidige werkwijze bij constructie en afname van toetsen, wat bijdraagt aan de deugdelijkheid van zowel de examens zelf, als de examenafname (door eenduidige handswijze bij beoordeling te stimuleren).

In de Staatscourant (2012) is bovendien de Regeling modeldiploma mbo weergegeven, waarbij de kerntaken uit het kwalificatiedossier als uitgangspunt zijn genomen voor het diploma, waardoor wordt gewaarborgd dat onderwijsinhoud en toetsing op elkaar zijn afgestemd.

Bij de beoordeling van leerwinst moeten de werkprocessen als uitgangspunt worden genomen en voor kwalificerende examinering de kerntaken en werkprocessen (zie Examineren en beoordelen van beroepscompetenties in het mbo, MBO 2010) Tevens wordt een onderscheid tussen ontwikkelingsgerichte en kwalificerende beoordeling voorgeschreven. Betrokkenheid van het bedrijfsleven bij toetsconstructie kan sterk bijdragen aan de kwaliteit van het examen.

De minister van onderwijs beschrijft in de brief betreft Actieplan mbo 'Focus op Vakmanschap 2011-2015' bovendien dat ze de kwaliteit van examens wil verhogen door publicatie van namen van opleidingen met onvoldoende examenkwaliteit, bestuurlijke sancties en waar nodig het intrekken van licenties (dit gebeurt reeds).

4.3 4.3 Succesfactoren

- Landelijke controle op de kwaliteit van in te kopen examens, zowel bij examenorganisaties als de onderwijsinstellingen waar de ingekochte examens worden benut,
- Een landelijk kwaliteitskeurmerk voor in te kopen examenproducten;
- Het zorgvuldig nagaan of en waar met standaardiseren schaal- en kwaliteitsvoordelen zijn te halen;
- Het stimuleren van onderwijsinstellingen om examentoetsen in te kopen, om zo tot eenduidigere en onafhankelijke examinering te komen;
- Publicatie van namen van opleidingen met onvoldoende examenkwaliteit, bestuurlijke sancties en waar nodig het intrekken van licenties;
- Het beperken van de administratieve last voor onderwijsinstellingen
- Het maken van onderscheid tussen ontwikkelingsgerichte en kwalificerende beoordeling;
- Toetsing van exameninstrumentarium aan de uitstroomeisen;
- Toetsing van toetstechnische kwaliteit van exameninstrumenten;
- Standaardisatie op processen en producten om de kwaliteit van examinering te vergroten;
- Een heldere positionering van de opleidingsinhoud ten opzichte van examen en examencommissie;
- Deskundigheid en onafhankelijkheid van de examencommissie;
- Betrokkenheid van bedrijfsleven bij de vaststelling van examenproducten.

Samengevat zijn de succesfactoren:

Tabel 4.1 Gepercipieerde succesfactoren procesgebieden ‘Leren’ en ‘Construeren en vaststellen’.

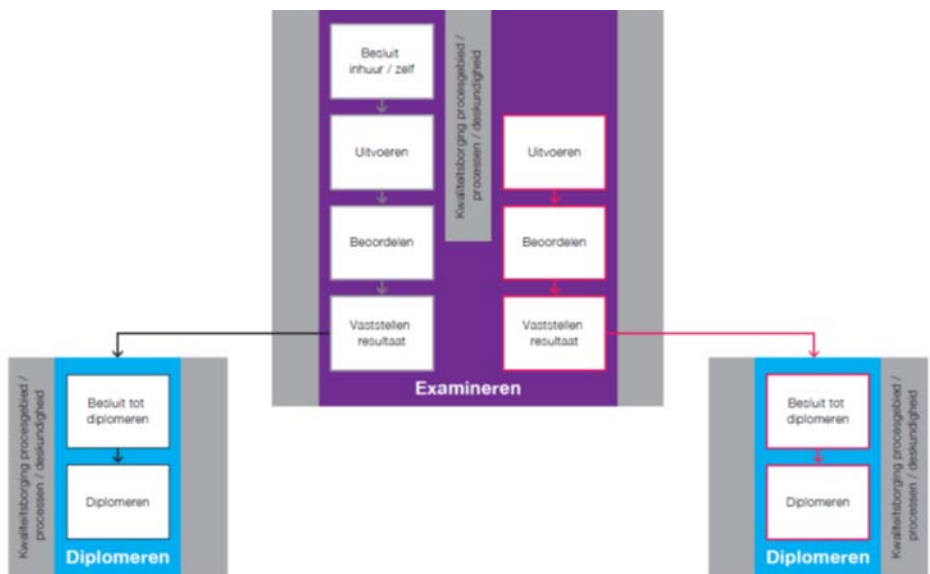
	Proces	Inhoud
Landelijk	Landelijke controle op de kwaliteit van in te kopen examens, aan de hand van een landelijk kwaliteitskeurmerk voor in te kopen exameninstrumenten.	Een landelijk kwaliteitskeurmerk voor in te kopen exameninstrumenten.
	Onderwijsinstellingen meer stimuleren examentoetsen in te kopen, om tot eenduidigere en onafhankelijke examinering te komen.	Kunnen vertrouwen op de kwaliteit van in te kopen exameninstrumenten
	Publicatie van namen van opleidingen met onvoldoende examenkwaliteit, bestuurlijke sancties en waar nodig het	

intrekken van licenties

Beperken administratieve last

Regionaal	Zorgvuldig nagaan of en waar met standaardiseren schaal- en kwaliteitsvoordelen zijn te halen.	Onderscheid tussen ontwikkelingsgerichte en kwalificerende beoordeling.
	Betrokkenheid van bedrijfsleven bij de vaststelling van examenproducten.	Toetsing van exameninstrumentarium aan de uitstromeisen en op toetstechnische kwaliteit.
	Een heldere positionering van de opleidingsinhoud ten opzichte van examen en examencommissie.	Standaardisatie op processen en producten om de kwaliteit van examinering te vergroten.
	Deskundigheid en onafhankelijkheid van de examencommissie.	.

5 Procesgebied 4 en 5 'Examineren' en 'Diplomeren'

5.1 Beschrijving

De onderwijsinstelling kan zelf de afname van het examen uitvoeren, hiervoor externen inhuren of kiezen voor een combinatie. Ongeacht deze keuze, blijft de onderwijsinstelling zelf verantwoordelijk voor de borging van de kwaliteit. De examencommissies hebben de verantwoordelijkheid voor het organiseren en afnemen van examens en het uitreiken van diploma's (Inspectie van het onderwijs, 2012b).

Na deelname aan het examen, wordt een examenprocesverbaal opgesteld en wordt de prestatie van de student beoordeeld, met behulp van een beoordelingsprotocol, door minimaal één beoordelaar. Na evaluatie van het proces en het product en de verwerking van de uitkomsten van een eventuele bezwaar- en beroepsprocedure, stelt de examencommissie vast of is voldaan aan de gestelde procedures en afspraken. Indien dit positief wordt beoordeeld, wordt het resultaat van het examen vastgesteld. Op basis van het examenresultaat en de aangeleverde bewijsstukken conform het examenplan stelt de examencommissie vast of is voldaan aan de eisen van voor het diploma en neemt hierover vervolgens een besluit (Procesarchitectuur, 2012).

5.2 Kwaliteitsindicatoren

De standaarden ten aanzien van examineren en diplomeren zijn de standaarden 2 en 3: "De examenprocessen van afname en beoordeling zijn deugdelijk" en "de diplomering is deugdelijk en geborgd". Indicatoren die hierbij van belang zijn, zijn een authentieke afname, betrouwbaarheid, besluitvorming over diplomering en de verantwoordelijkheid van de examencommissie.

5.3 Succesfactoren

Examencommissies zijn verantwoordelijk voor het organiseren en afnemen van examens in het mbo, ongeacht door wie de examens zijn ontwikkeld en door wie de examens worden afgenomen (Inspectie van het Onderwijs, 2012b). In een handboek Examinering zijn de taken en verantwoordelijkheden van de Examencommissie vastgelegd. Het is daarbij van belang dat de taken, verantwoordelijkheden en positie van de examencommissie duidelijk zijn, de examencommissie transparant werkt, de planning van de commissie wordt gerelateerd aan de examencyclus en de PDCA-cyclus en er voldoende facilitering is vanuit de organisatie (Bontius en Dams, 2011).

Het belang van de professionalisering van betrokkenen bij examinering is ook in het rapport van de Onderwijsraad (2010) aangehaald en tevens in het advies Keurmerk examenproducten (2011). In het Actieplan (2011) staat dat een versterking van de kwaliteit van de constructeurs en beoordelaars van examens een essentiële voorwaarde is om tot goede examenproducten en goede examinering te komen. Het advies ten aanzien hiervan luidt dan ook een door de minister in te stellen verplichting tot persoonscertificering voor alle binnen de instellingen betrokken functionarissen die zich op welke wijze dan ook met examens bezighouden. Volgens dit advies dienen ook examencommissies hun deskundigheid door certificering aantoonbaar op peil te houden. Deskundigheidsbevordering van examencommissies kan betrekking hebben op inhoudelijke aspecten van examinering (de rol van de gecertificeerde assessor), op inhoudelijke aspecten van het werk (toepassing van het handboek examinering), maar ook op de proceskant van het werk (organiseren en coördineren) (Bontius en Dams, 2011).

Ter verhoging van de professionaliteit van docenten refereert de minister in haar brief betreft Actieplan mbo 'Focus op Vakmanschap 2011-2015' aan het wetsvoorstel Versterking positie leraren en daaraan gekoppelde verplichte na- en bijscholing, de inrichting van een lerarenregister en het actieplan 'LeerKracht van Nederland'. Professionalisering op het gebied van examinering is hier onderdeel van. In het advies keurmerk (2011) en Actieplan (2011) staat beschreven, dat de toegenomen diversiteit aan studenten maatwerk en differentiatie in het onderwijs niet ten goede is gekomen aan de herkenbaarheid en transparantie van diploma's. Een goede methode om de herkenbaarheid van diploma's te bevorderen (en de kans op fraude te beperken) is de standaardisatie van de lay-out van diploma's. Om de herkenbaarheid, eenduidigheid en transparantie van diploma's te verhogen, is het modeldiploma mbo ontwikkeld, waarin staat omschreven wat de wettelijke eisen zijn, die aan de vormgeving van een diploma zijn verbonden. In de Staatscourant (2012) is de Regeling modeldiploma mbo weergegeven, waardoor het tegengaan van fraude wordt versterkt en dankzij de uitgebreid omschreven regels voor het invullen van het diploma, hebben de examenkandidaat en het bedrijfsleven de zekerheid dat er voldoende informatie op het diploma en de resultatenlijst staat.

De minister schrijft in haar brief van 18 maart 2011 dat de leerbedrijven bovendien betrokken moeten zijn bij de uitvoering van beoordeling in de praktijk. Zo kunnen authentieke beoordelingen in de praktijk worden georganiseerd en wordt tevens het vertrouwen van het bedrijfsleven in de examinering vergroot.

In de publicatie "Examineren op de werkplek" wordt geconcludeerd dat er nog veel zwaktes te onderkennen zijn die maken dat examinering op de werkplek niet in alle gevallen vanuit kwaliteitsoogpunt de beste keuze is. Een aanbeveling met betrekking tot examinering uit het Actieplan (2011) luidt beoordeling van Nederlandse taal, Moderne Vreemde Talen en rekenen (daar waar mogelijk) in de context van het beroep.

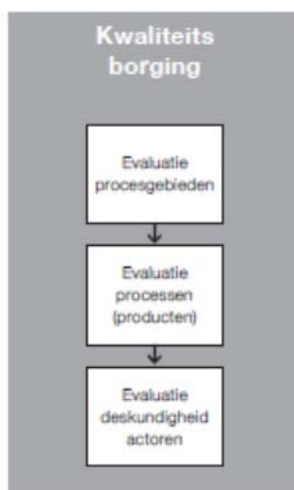
Samengevat zijn de succesfactoren ten aanzien van 'examineren' en 'diplomeren':

- Wettelijke verplichting tot persoonscertificering voor alle binnen de instellingen betrokken functionarissen die zich op welke wijze dan ook met examens bezighouden;
- Een standaard voor diplomering, waarvoor de besluitvorming rondom diplomering en de verantwoordelijkheid van de examencommissie van belang zijn;
- Standaardisatie van de lay-out van diploma's door middel van het modeldiploma mbo, om de herkenbaarheid van diploma's te bevorderen en tevens de kans op fraude te beperken;
- Taken en verantwoordelijkheden van examencommissieleden zijn helder;
- Betrokkenheid van leerbedrijven bij de uitvoering van beoordeling in de praktijk;
- De examenprocessen van afname en beoordeling zijn deugdelijk en de indicatoren die hierbij van belang zijn, zijn een authentieke afname en betrouwbaarheid.

Tabel 5.1 Gepercipieerde succesfactoren procesgebieden 'Examineren' en 'Diplomeren'.

	Proces	Inhoud
Landelijk	Wettelijke verplichting tot persoonscertificering voor alle binnen de instellingen betrokken functionarissen die zich op welke wijze dan ook met examens bezighouden.	Standaardisatie van de lay-out van diploma's door middel van het modeldiploma mbo, om de herkenbaarheid van diploma's te bevorderen en tevens de kans op fraude te beperken.
Regionaal	Betrokkenheid van leerbedrijven bij de uitvoering van beoordeling in de praktijk.	De examenprocessen van afname en beoordeling zijn deugdelijk en de indicatoren die hierbij van belang zijn, zijn een authentieke afname en betrouwbaarheid
	Taken en verantwoordelijkheden van examencommissieleden zijn helder	

6 Procesgebied 6: 'Kwaliteitsborging'

6.1 Beschrijving

De kwaliteitsborging is een onderdeel van de procesarchitectuur dat betrekking heeft op alle andere procesgebieden van deze architectuur. Het betreft de kwaliteitsborging van zowel het proces zelf, als van de deskundigen die bij deze examenprocessen een rol spelen.

6.2 Kwaliteitsindicatoren

Van belang voor de kwaliteitsborging zijn de externe en de interne evaluatie van de kwaliteit van examinering (Staatscourant, 2011; Startrapportage MBO15, 2012). Instellingen dienen volgens artikel 1.3.6 van de WEB een stelsel van kwaliteitszorg te hanteren. De interne kwaliteitszorg ligt vast in een examenhandboek van het roc en naar aanleiding van interne audits volgens de PDCA-cyclus vindt verbetering en optimalisering plaats (Polder, 2004). Het INK-model is veelal (zo ook in de procesarchitectuur Examinering) als standaard genomen voor de interne kwaliteitszorg van roc's. De Inspectie van het Onderwijs onderzoekt in hoeverre de instelling deze bepaling naleeft en heeft daartoe het begrip kwaliteitszorg uitgewerkt tot het begrip kwaliteitsborging (Inspectie van het Onderwijs, 2011a).

Daarbij geldt dat naar mate de interne vormgeving beter is ingericht, de externe toetsing door inspectie kan worden beperkt (Inspectie van het Onderwijs, 2011a; brief van de minister betreft Actieplan mbo 'Focus op Vakmanschap 2011-2015'). In het nieuwe toezichtkader wordt de betrokkenheid van externe deskundigen in de examencommissie voorgeschreven.

Het belang van transparantie is de kern van het advies in het rapport 'Een diploma van waarde' van de Onderwijsraad (2010). Hierin staat beschreven dat informatieverschaffing naar de burger over examinering en diplomering een belangrijk instrument is om het vertrouwen in examinering en diplomering te verhogen. Bovendien luidt het advies van dit rapport "Bevorder de nationale en internationale vergelijkbaarheid van diploma's en versterk de referentiefunctie van het reguliere onderwijs".

6.3 Succesfactoren

In het toezichtkader bve 2012 van de Inspectie, staat dat onderdeel van het eerste orde toezicht is, dat eens per drie jaar onderzoek wordt verricht naar de kwaliteitsborging op opleidings- en instellingsniveau en dat, indien de kwaliteit niet naar behoren is, jaarlijks kwaliteitsonderzoek wordt uitgevoerd. Aanvullend hierop staat in het advies Keurmerk (Van der Kooy, Voncken en Willemse, 2011) beschreven, dat mbo instellingen zelf een analyse moeten maken van de eigen examenkwaliteit en daar op maat een actieplan aan moeten verbinden om de kwaliteit te verbeteren. De Inspectie van het Onderwijs ziet toe op de verantwoording van de interne en externe kwaliteitsinstrumenten. De instellingen leggen jaarlijks expliciet publieke verantwoording af over de mix van interne en externe kwaliteitsinstrumenten en –waarborgen.

Het belang van het management bij dit procesonderdeel blijkt uit het derde advies uit het Advies Kwaliteitskeurmerk (2011; p.4): "betrek de rol van het management. De borging van de integrale examenkwaliteit heeft aandacht nodig. Het niet vrijblijvend aantonen en verantwoorden hoe het management werkt aan verbeteringen zal een positieve bijdrage leveren aan de kwaliteit van examinering".

In de brief van het College van Examens (2011) staat het advies om de reeds be-staande wettelijke verplichting voor bestuurders van mbo-instellingen om jaarlijks een analyse te maken van de eigen examenkwaliteit te verscherpen en hier nadere eisen aan te stellen. Bovendien is de kwaliteitscyclus voor examinering idealiter opgenomen in de algemene kwaliteitszorg van de onderwijsinstelling. Ook pleiten de MBO Raad en AOC Raad in hun nota 'Visie op Examinering'(2005) voor een goede aansluiting tussen interne kwaliteitszorg en externe kwaliteitsborging. Aansluitend hierop staat in de branchecode 'Goed bestuur in de bve-sector' dat verbetering / versterking van intern toezicht door de raden van toezicht als voorwaarde geldt voor beperkter toezicht door de Inspectie (uit de brief van de minister betreft Actieplan mbo 'Focus op Vakmanschap 2011-2015').

In de brief van de minister over het Actieplan mbo 'Focus op Vakmanschap 2011-2015' staat omschreven dat de minister in samenwerking met de sector drie instrumenten gaat invoeren om per instelling de tevredenheid te meten van studenten, medewerkers en bedrijfsleven. Hieraan gerelateerd staat in de brief van 18 maart 2011 dat hierover een jaarlijkse benchmark komt, waarbij de Inspectie van het Onderwijs zorgt voor informatievoorziening, waardoor prestaties transparant en vergelijkbaar worden. In de brief van de minister van 18 maart 2011 staat dat de minister de betrokkenheid van het bedrijfsleven onder meer wil vergroten, door vertegenwoordigers van het bedrijfsleven op landelijk niveau te betrekken bij de opstelling van kwalificatiedossiers. Bovendien hebben vertegenwoordigers van het bedrijfsleven samen met vertegenwoordigers uit het onderwijs landelijke afspraken gemaakt over hun betrokkenheid bij examinering in 'examenprofielen', die op regionaal niveau vertaald zijn naar het examenbeleid. De minister schrijft tevens in haar brief dat onderwijsinstellingen bedrijven moeten betrekken bij de evaluatie van de onderwijs- en examenkwaliteit. Indien de kwaliteit van een opleiding tekortschiet dient de instelling zowel de betrokken studenten, als het brede publiek, zelf direct en transparant te informeren over de aangetroffen onvoldoende kwaliteit van de opleiding(en).

Samengevat zijn de succesfactoren ten aanzien van kwaliteitszorg en -borging:

- Informatieverschaffing naar de burger over examinering en diplomering;
- Het bevorderen van de nationale en internationale vergelijkbaarheid van diploma's en het versterken van de referentiefunctie van het reguliere onderwijs;
- Betrek de rol van het management, want de borging van de integrale examen-kwaliteit heeft aandacht nodig;
- Een goede aansluiting tussen interne kwaliteitszorg en externe kwaliteitsborging;
- Borging van de kwaliteitscyclus examinering in de algemene kwaliteitszorg;
- Een wettelijk verplichte zelfanalyse van de kwaliteit van examinering binnen onderwijsinstellingen en een hieraan gekoppeld actieplan om de kwaliteit te verbeteren;
- Verbetering en optimalisatie van de interne kwaliteitscyclus aan de hand van de pdca-cyclus;
- Betrokkenheid van bedrijven bij evaluatie van de onderwijs- en examenkwaliteit;

- Indien de kwaliteit van een opleiding tekortschiet, dient de instelling zowel de betrokken studenten, als het brede publiek, zelf direct en transparant te informeren over de aangetroffen onvoldoende kwaliteit van de opleiding(en);
- Een stelsel van kwaliteitszorg bij alle onderwijsinstellingen;
- Tevredenheidmetingen bij studenten, medewerkers en bedrijven om de kwaliteit in kaart te brengen en op peil te houden, inclusief jaarlijkse benchmark.

Tabel 6.1 Gepercipieerde succesfactoren procesgebied 'Kwaliteitsborging'

	Proces	Inhoud
Landelijk	<p>Informatieverschaffing naar de burger over examinering en diplomering.</p> <p>Het bevorderen van de nationale en internationale vergelijkbaarheid van diploma's en het versterken van de referentiefunctie van het reguliere onderwijs.</p> <p>Betrek de rol van het management, want de borging van de integrale examenkwaliteit heeft aandacht nodig</p>	<p>Een goede aansluiting tussen interne kwaliteitszorg en externe kwaliteitsborging</p>
Regionaal	<p>Borging van de kwaliteitscyclus examinering in de algemene kwaliteitszorg</p> <p>Een wettelijk verplichte zelfanalyse van de kwaliteit van examinering binnen onderwijsinstellingen en een hieraan gekoppeld actieplan om de kwaliteit te verbeteren</p> <p>Verbetering en optimalisatie van de interne kwaliteitscyclus aan de hand van de pdca-cyclus</p> <p>Betrokkenheid van bedrijven bij de evaluatie van de onderwijs- en examenkwaliteit</p> <p>Direct en transparant communiceren over aangetroffen onvoldoende kwaliteit van opleiding(en).</p>	<p>Een stelsel van kwaliteitszorg bij alle onderwijsinstellingen.</p> <p>Tevredenheidmetingen bij studenten, medewerkers en bedrijven om de kwaliteit in kaart te brengen en op peil te houden, inclusief jaarlijkse benchmark.</p>

7 Samenvatting en framework: synchroniseren

Op basis van de bevindingen uit hoofdstuk 3 tot en met 6 is een framework opgesteld, waarin de succesfactoren schematisch zijn weergegeven. Het doel van dit framework is scholen ondersteuning bieden bij het vormgeven van examinering. Het framework geeft in één oogopslag weer op welke aspecten van examinering verbetering te realiseren is.

Voor de vormgeving van het framework de Procesarchitectuur Examinering als uitgangspunt genomen. Per procesgebied is (indien hier sprake van is) de standaard van de Inspectie benoemd, gevolgd door een wit kader waarin het doel zoals voortkomt uit de literatuur beschreven staat. Per kader zijn de succesfactoren weergegeven, die betrekking hebben op het regionale instellingsniveau. Het framework wordt later door middel van interviews met onderwijsteams en examenfunctionarissen getoetst aan de praktijk. Door de toetsing aan de praktijk wordt ook aandacht besteed aan het gedragsaspect en manieren waarop verschillende onderwijsinstellingen op dit moment invulling geven aan het verbeteren van kwaliteit van examinering.

Figuur 7.1 Framework

KADERS STELLEN	
	Eén heldere en samenhangende structuur en heldere landelijke kaders die voldoende ruimte bieden voor decentrale invulling van examinering
Onderwijsinstellingen werken in samenwerking met het regionale bedrijfsleven examenprofielen uit	
Het functioneren van de examencommissie	
Betrokkenheid, eigenaarschap en sturing van management	
Eigen verantwoordelijkheid om bewijs aan te leveren over de kwaliteit van examens	
Bekendheid met de landelijke kaders	
Professionaliteit betrokkenen	
Goede vertaling van landelijke kaders en sectorale afspraken naar	
LEREN	
	Ontwikkelingsgerichte beoordeling waarmee het moment waarop de student goed toebereid is voor de examinering wordt bepaald
Onderscheid tussen ontwikkelingsgerichte en kwalificerende beoordeling	
Construeren en vaststellen	
Standaard 1: Het instrumentarium voldoet inhoudelijk aan de uitstroomseisen en aan <u>toetstechnische kwaliteitseisen</u>	
	Kwalificerende beoordeling op basis van kerntaken en werkprocessen (competenties) en een systeem van normering en equivalering
Zorgvuldig nagaan of en waar met standaardiseren schaal- en kwaliteitsvoordelen zijn te halen	

Betrokkenheid van bedrijfsleven bij de vaststelling van examenproducten	
Een heldere positionering van de opleidingsinhoud ten opzichte van examen en examencommissie	
Deskundigheid en onafhankelijkheid van de examencommissie	
Toetsing van exameninstrumentarium aan de uitstroomeisen en op toetstechnische kwaliteit	
Standaardisatie op processen en producten om de kwaliteit van examinering te vergroten	
Examineren	
<u>Standaard 2: De examenprocessen van afname en beoordeling zijn deugdelijk</u>	
	Authentieke afname en betrouwbaarheid realiseren en de wettelijke verplichting tot persoocertificering voor alle betrokkenen bij examinering
Betrokkenheid van leerbedrijven bij de uitvoering van beoordeling in de praktijk	
De examenprocessen van afname en beoordeling zijn deugdelijk en de indicatoren die hierbij van belang zijn, zijn een authentieke afname en betrouwbaarheid	
Taken en verantwoordelijkheden van examencommissieleden zijn helder	
Diplomeren	
<u>Standaard 3: De diplomering is deugdelijk en geborgd</u>	
	Een standaard voor diplomering: modeldiploma mbo
Standaardisatie van de lay-out van diploma's door middel van het modeldiploma mbo, om de herkenbaarheid van diploma's te bevorderen en tevens de kans op fraude te beperken	
Kwaliteitsborging	
	Borging van de kwaliteitscyclus examinering in de algemene kwaliteitszorg van onderwijsinstellingen en zelfanalyse van kwaliteit van examinering met een daaraan gekoppeld actieplan ter verbetering
Borging van de kwaliteitscyclus examinering in de algemene kwaliteitszorg	
Een wettelijk verplichte zelfanalyse van de kwaliteit van examinering binnen onderwijsinstellingen en een hieraan gekoppeld actieplan om de kwaliteit te verbeteren	
Verbetering en optimalisatie van de interne kwaliteitscyclus aan de hand van de PCDA cyclus	
Betrokkenheid van bedrijven bij de evaluatie van de onderwijs- en examenkwaliteit	
Direct en transparant communiceren over aangetroffen onvoldoende kwaliteit van opleiding(en)	
Een stelsel van kwaliteitszorg bij alle onderwijsinstellingen	
Tevredenheidmetingen bij studenten, medewerkers en bedrijven om de kwaliteit in kaart te brengen en op peil te houden, inclusief jaarlijkse benchmark	

8 Bijlage 1

De volgende literatuur is geraadpleegd:

- Baartman, L.K.J. (2008). 'Assessing the assessment'. Development and use of quality criteria for competence assessment programmes. Zwolle: Print Partners Ipskamp.
- Bontius, I. en Dams, J. (2011). De examencommissie aan het werk. Utrecht: CINOP.
- Calibris (2011). Veel gestelde vragen Kwalificatiedossiers. Bunnik: Calibris.
- College voor Examens (2011). Brief van 31 oktober 2011 betreft Keurmerk beroepsgerichte programma's in het mbo.
- Commissie Hermans/Van Zijl (2010). Kwalificeren en Examineren.
- Inspectie van het Onderwijs (2010). Besturing en onderwijskwaliteit in het MBO. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2011a). Toezichtkader BVE 2012. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2011b). Toezichtkader beroepsonderwijs en volwasseneneducatie 2012. Uitgangspunten, Werkwijze, Waardering. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2011c). Addendum Toezichtkader bve 2012. Beoordeling opbrengsten bekostigd en niet-bekostigd mbo-onderwijs per 1 januari 2012. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2011d). Aanpak beoordeling ingekochte exameninstrumenten en –diensten in 2012. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2012a). Normenbundel Exameninstrumenten 2012. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2012b). Examencommissies & Ervaringscertificaten. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Kooy, R. van der, Voncken, E. en Willemse, P.J. (2011). Advies Keurmerk examenproducten beroepsgerichte programma's mbo. Advies van de projectgroep aan het College voor Examens. Tilburg: IVA.
- Onderwijsraad (2010). Een diploma van waarde. Den Haag: Onderwijsraad.
- Polder, K.J. (2004). Het krachtenveld rond de examinering in het mbo. Amsterdam: Max Gootte Kenniscentrum voor BVE.
- Willemse, P.J. en de Ries, K.E. (2011). Beoordeling en assessment. De beoordeling van praktijkleren. Verslag van deelonderzoek 7 in het Doorbraakproject Werkplekleren, uitgevoerd in de tweede ronde van onderzoeksronde 2. Tilburg: IVA.
- Willemse, P.J. en Roman, B. (2012). Examinering in het MBO. Een historische schets. Tilburg: IVA.
- Willemse, P.J. en Denissen, D (2012) Examinering op de werkplek. De ontwikkeling van een assessmentmodel voor het mbo,

- Raad van Staete (2012). Afschrift No.WO5.11.0492/I. Kwalificatiebesluit beroepsopleidingen WEB.
- Regeling van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 2 september 2011, nr. BVE/312893, houdende de landelijke standaarden voor de kwaliteit van de examens van de beroepsopleidingen (Regeling standaarden examenkwaliteit mbo 2012).
- Regeling van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 15 maart 2012, nr. BVE/Stelsel/294391, houdende vaststelling van modellen en technische veiligheidseisen voor diploma's en resultatenlijsten mbo (Regeling modeldiploma mbo).
- Stichting SBB (2012). Mbo-diploma's: doelmatige basis voor vakmanschap. Advies van stichting SBB aan de minister van OCW over versterking van de beroepsgerichte kwalificatiestructuur mbo. Zoetermeer: Stichting SBB.
- Brief Bureau CvE (2011). Brief van 31 oktober 2011 betreft Keurmerk beroepsgerichte programma's in het mbo.
- Ministerie van Onderwijs (2011). Brief van 31 januari 2011 betreft: Actieplan mbo 'Focus op Vakmanschap 2011-2015'.
- Ministerie van Onderwijs (2011). Brief van 18 maart 2011 betreft: Reactie op brief Onderwijsraad betreffende het advies "Een diploma van waarde".
- Ministerie van Onderwijs (2011). Brief van 28 november 2011 betreft: Kwaliteit van het mbo-onderwijs.
- Ministerie van Onderwijs (2012). Brief van 10 april 2012 betreft: Beantwoording Kamervragen Van Dijk (SP) inzake problemen in het mbo.
- Ministerie van Onderwijs (2012). Brief van 2 juli 2012 betreft: Antwoorden schriftelijk overleg over wijziging regelgeving in verband met examinering referentieniveaus vo en mbo.
- Ministerie van Onderwijs (2012). Brief van 6 juli 2012 betreft: Vaststelling begroting ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2012.
- Examineren en beoordelen van beroepscompetenties in het mbo. Rapport van Procesmanagement MBO 2010.
- MBO 2015 (2012). De basis op orde, de lat omhoog. Starrapportage programmamanagement MBO15.
- Beschrijving Procesarchitectuur examinering, 2012
- Website van Rijksoverheid
- Website van de MBO Raad
- Website Examenprofiel